

RAHVUSMAASTIKUD

MULCIMA KULTUURIGEOGRAAFIA

*TAAVI PAE
TARTU ÜLIKOOLI
GEOGRAAFIA OSAKOND*

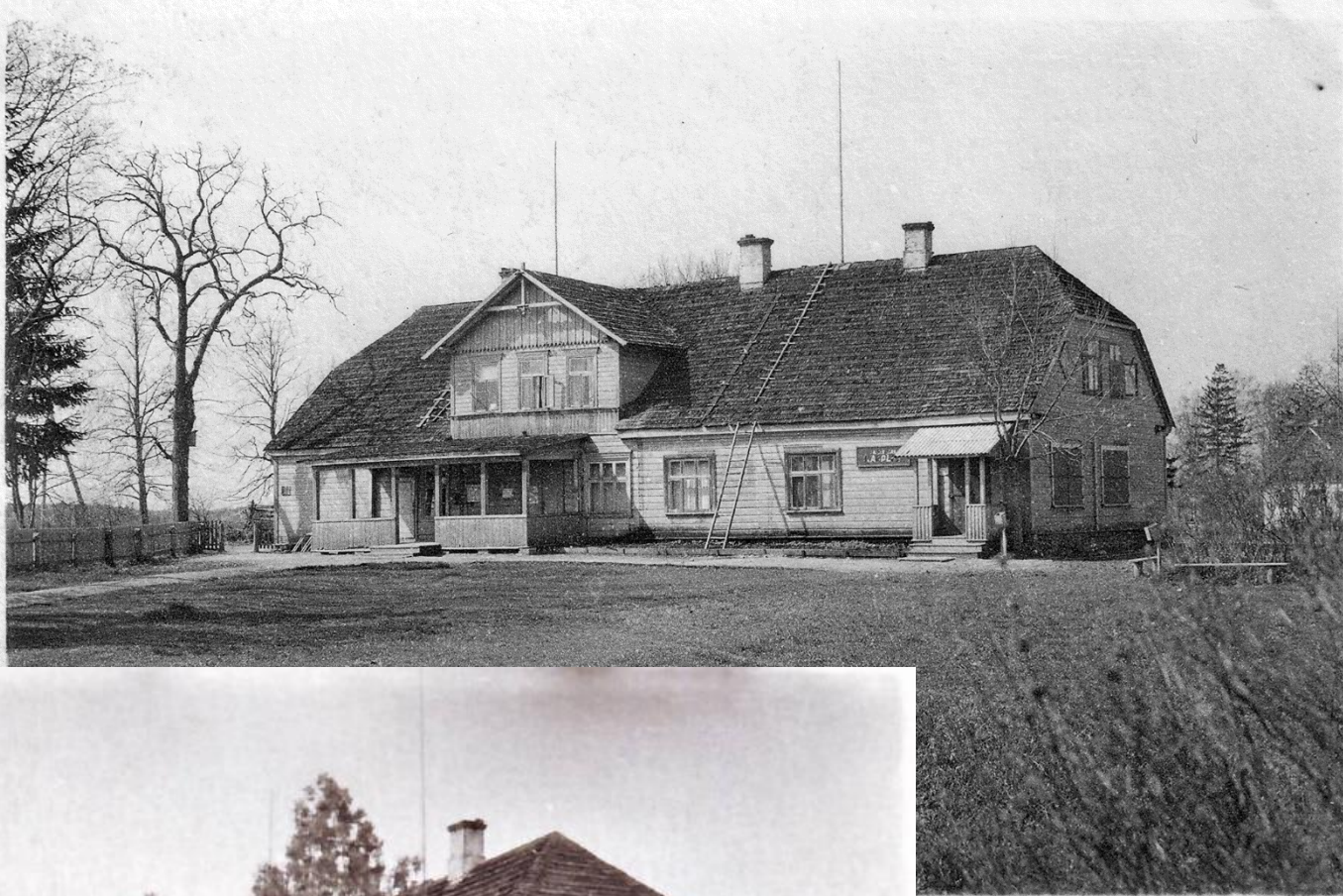
Lanksaare talu
peremehe Karl
Leesmenti matus
1910

Lanksaare talu, Tali
vald, Saarde khk.

Pärdi 2005:
Üks Eesti suuremaid
põlistalusid. Abja
mees Karl Leesment
ostis 1874/75 aastal
kaks talu. Kokku 427
ha, makstes 17500
höberubla.... 1937
oli talus 37 hoonet
sh 6 elumaja. Suur
puuhäärber (302,5
m²) ehitati 1870.-
1880. aastail

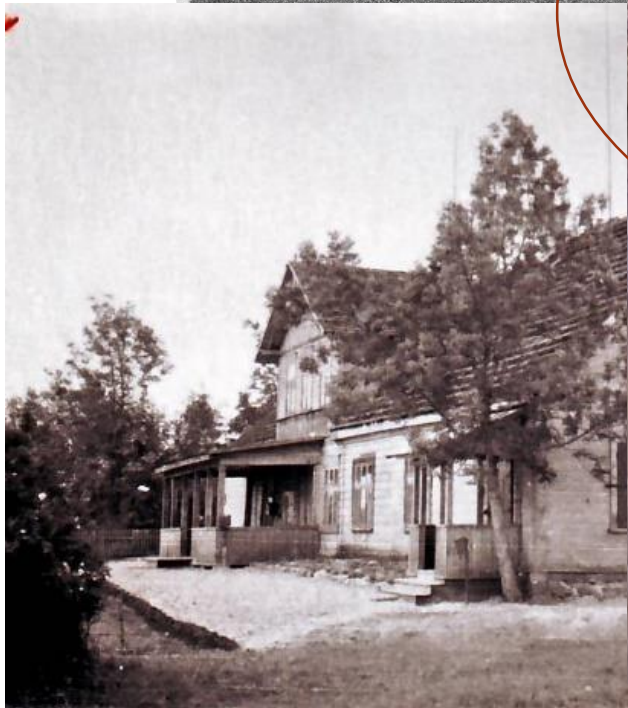

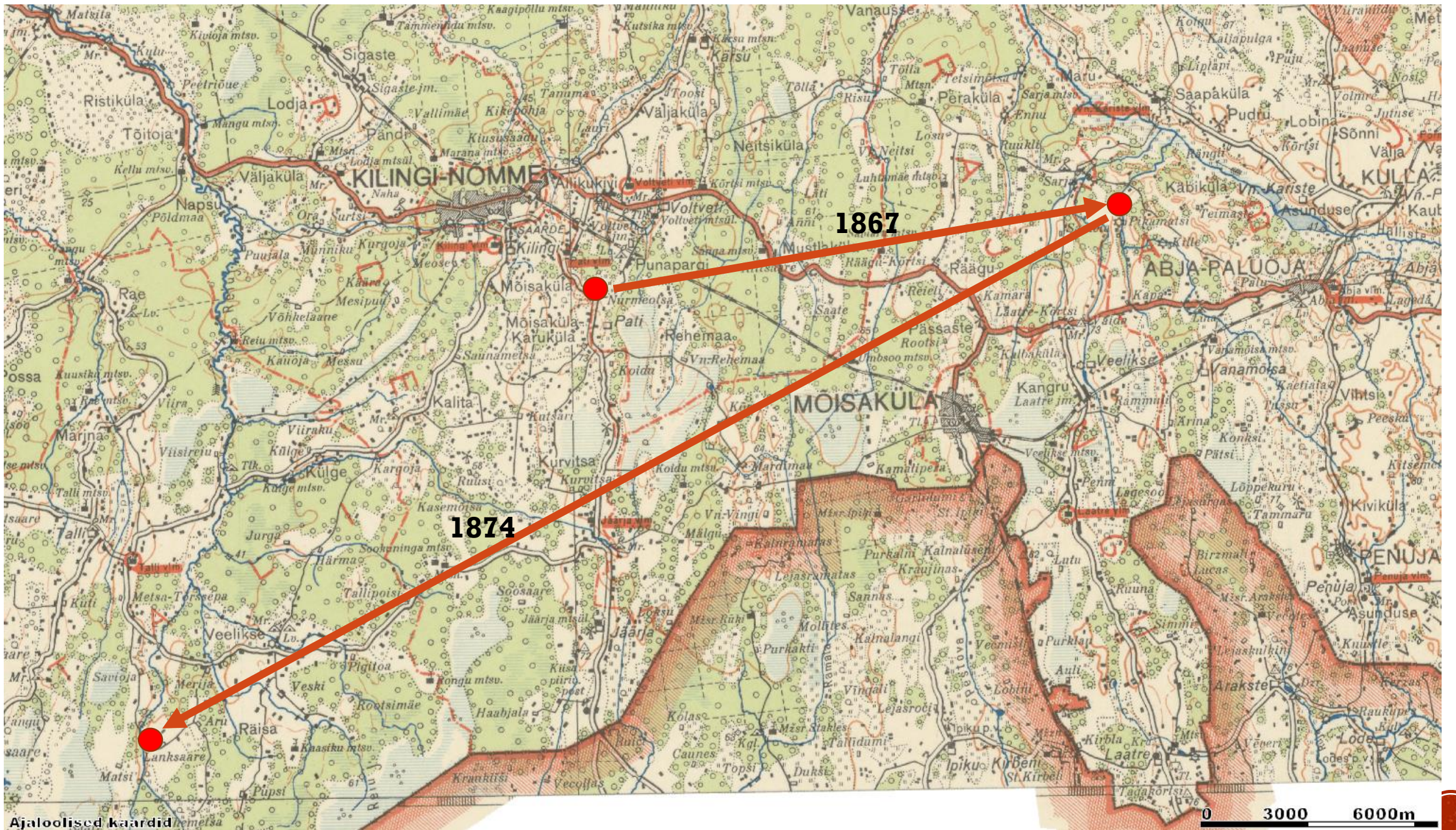
Lanksaare talu 1950. aastatel

Lanksaare talu 1950. aastatel

Ajaloolised kaardid

Tõrga talu roovialune

Saarde kalmistult

Paistu kalmistu

Lohk	viljandi		II
A. Volz	riga		I
Kiwistik	viljandi	1910-1929	IIIIIIII
W. Wiik		1898 (hilisem?), 1940	II
R. Tooming	tõrva	1926	I
C. Teichmann	Nõmme	1926	I
J. Walk	Pärnu	1926	I

Helme kalmistu

P. Kirotosk	Räpina-Tartu	1919	I
A. E. Jürgens	Tallinn	1921	I
J. Kõiv	Tõrva	1934	I
J. Ploom	Tõrva	1918	I
J. Tooming	Tõrva	1938	II
J. Karvakusov			I

Saarde kalmistu

J. Walk	Pärnu		IIIIII
H. Kivistik	Viljandi	1934	I

Halliste kalmistu

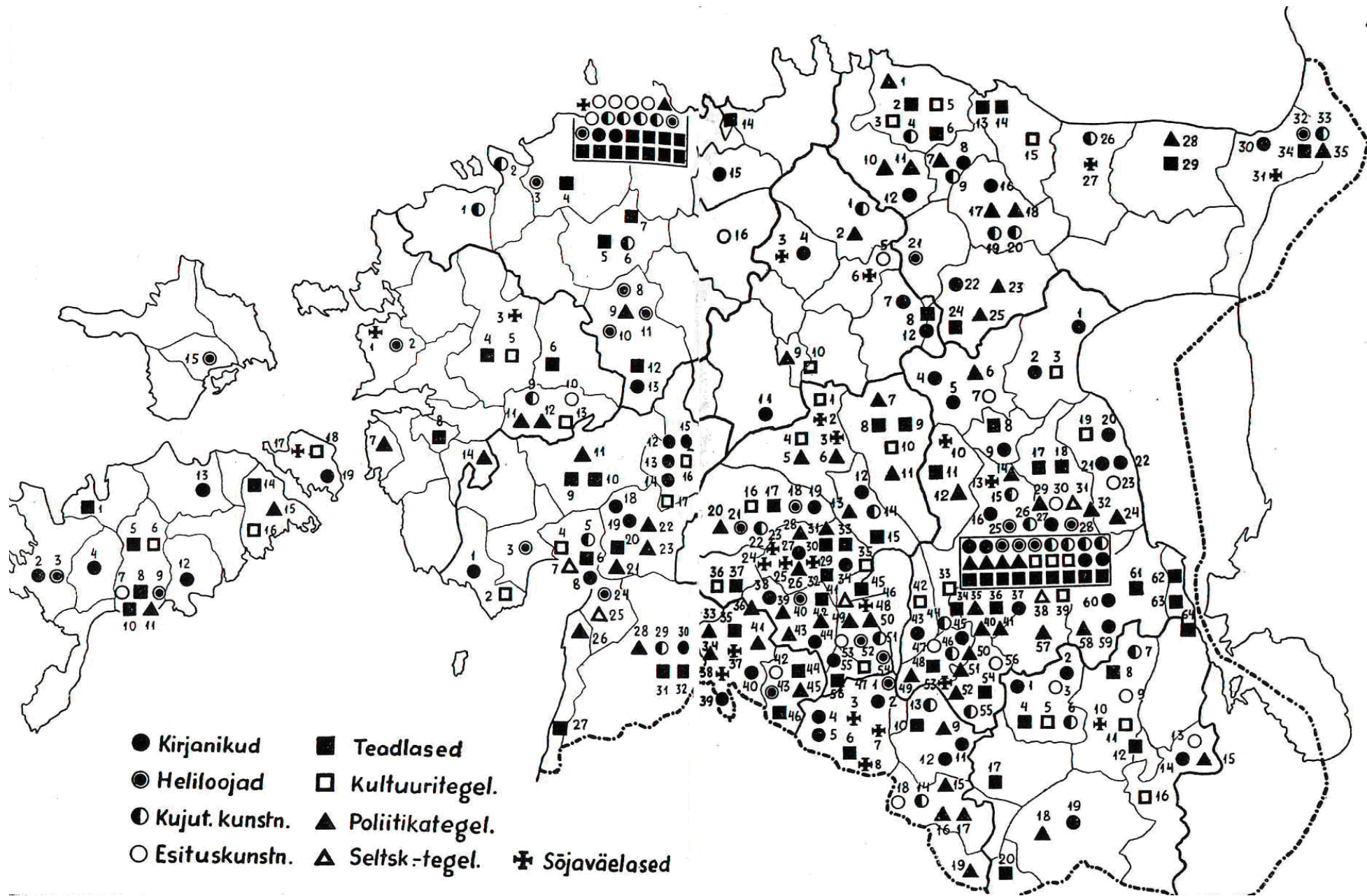
Kivistik	Viljandi	Palju 1928-34, ka 1907	IIIIIIIIII
Anson	Pärnu		I
A. Ed. Jürgens			I
Walk			I

Rahvusatlas

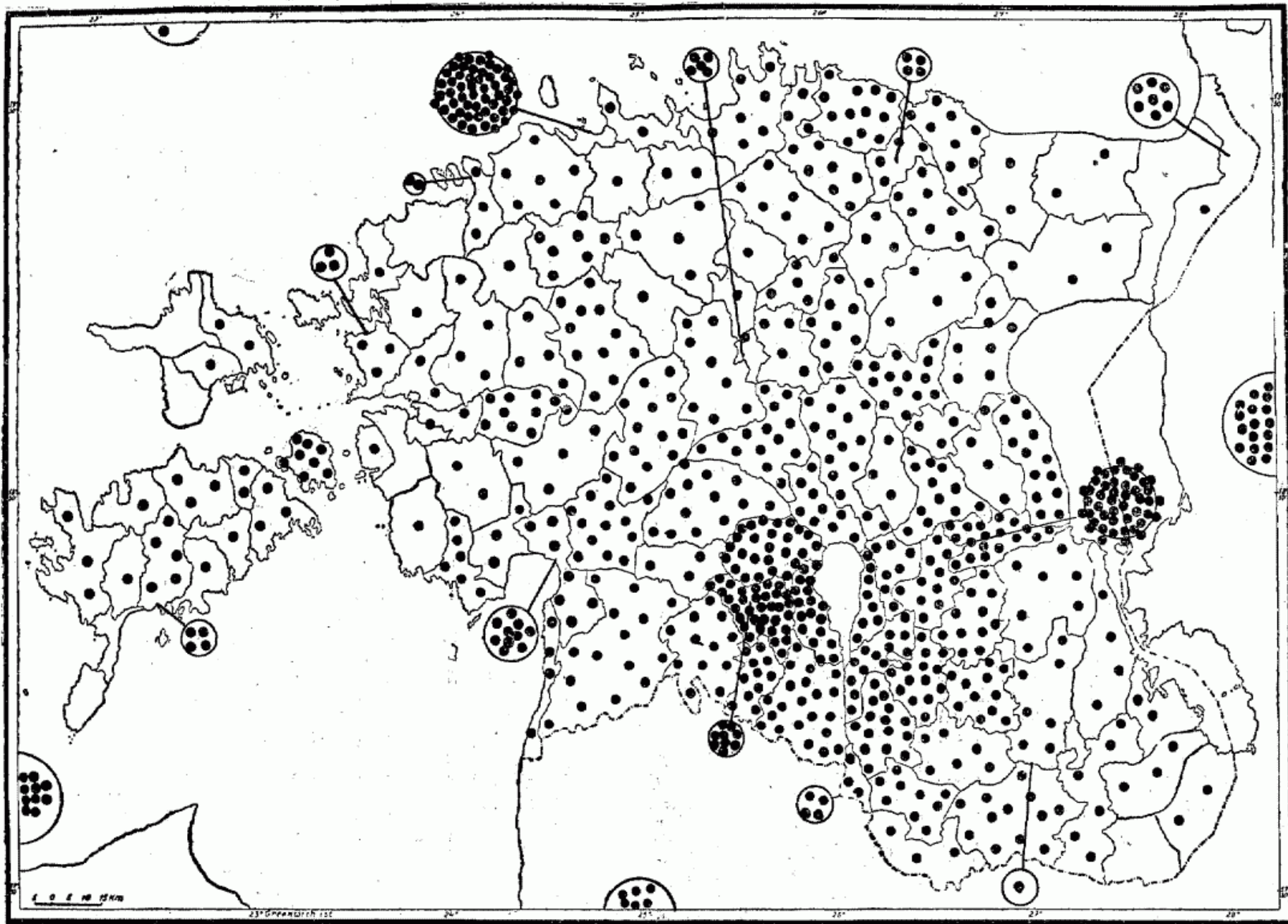
Teos, mis koondaks Eesti elu olu kartograafiliselt

August Miks
(1938, Eesti Kirjandus)

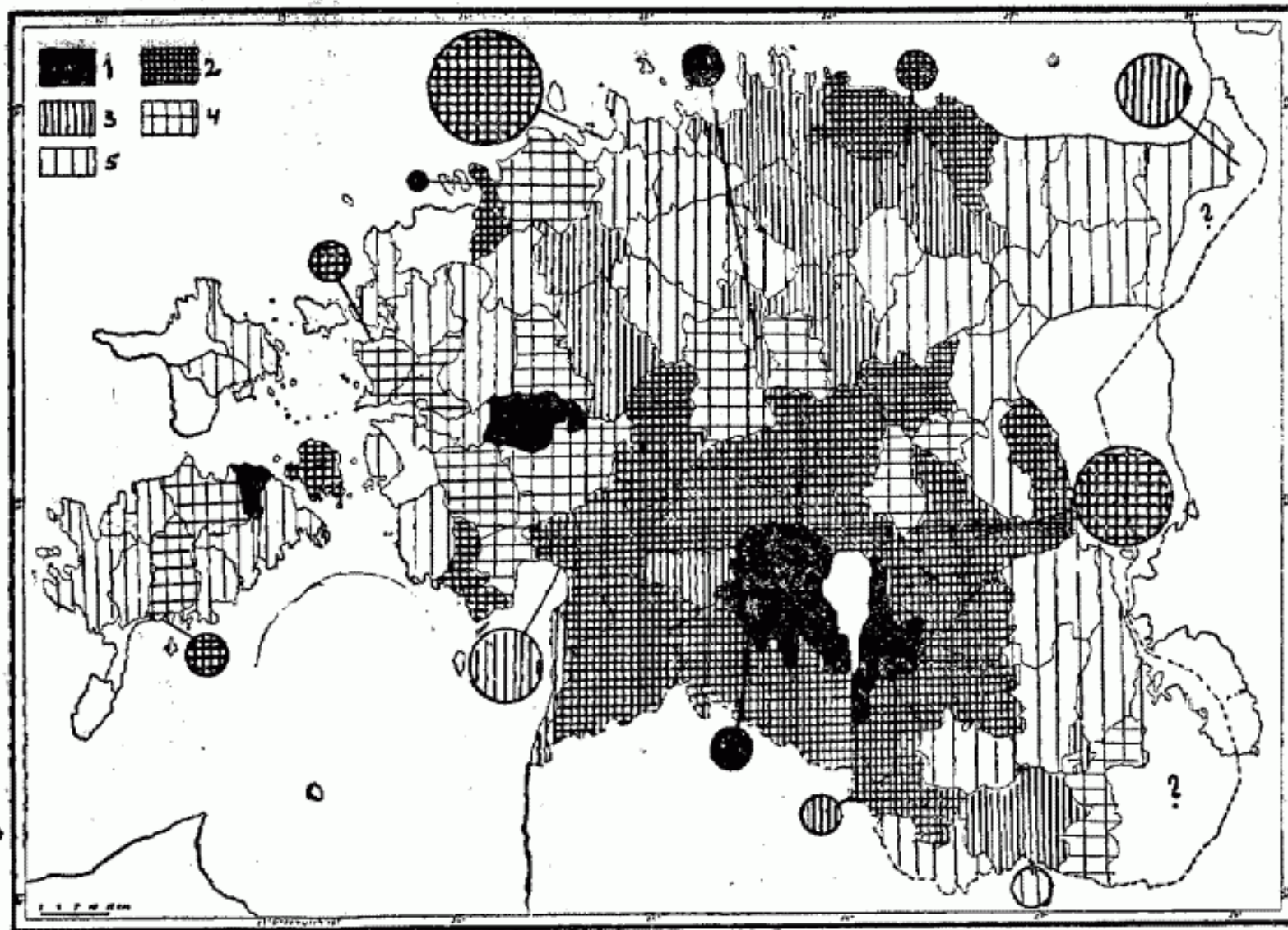

Arvo Mägi, 1942
 Postimees 5. XII

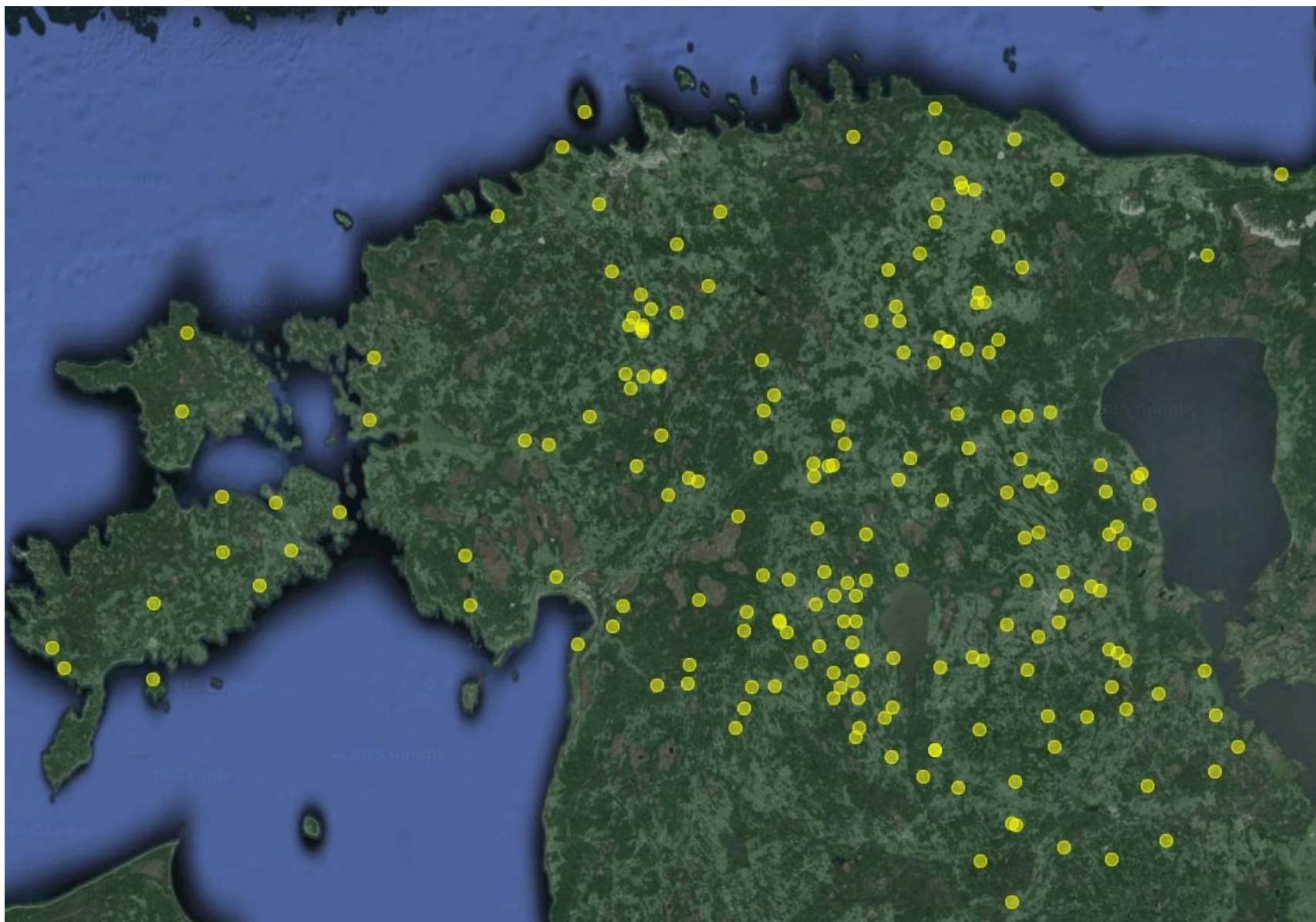
Kartogramm 1. EBL-s käsitletud eesti rahvusest isikute sünnikohad linnade ja kiheikondade kaupa

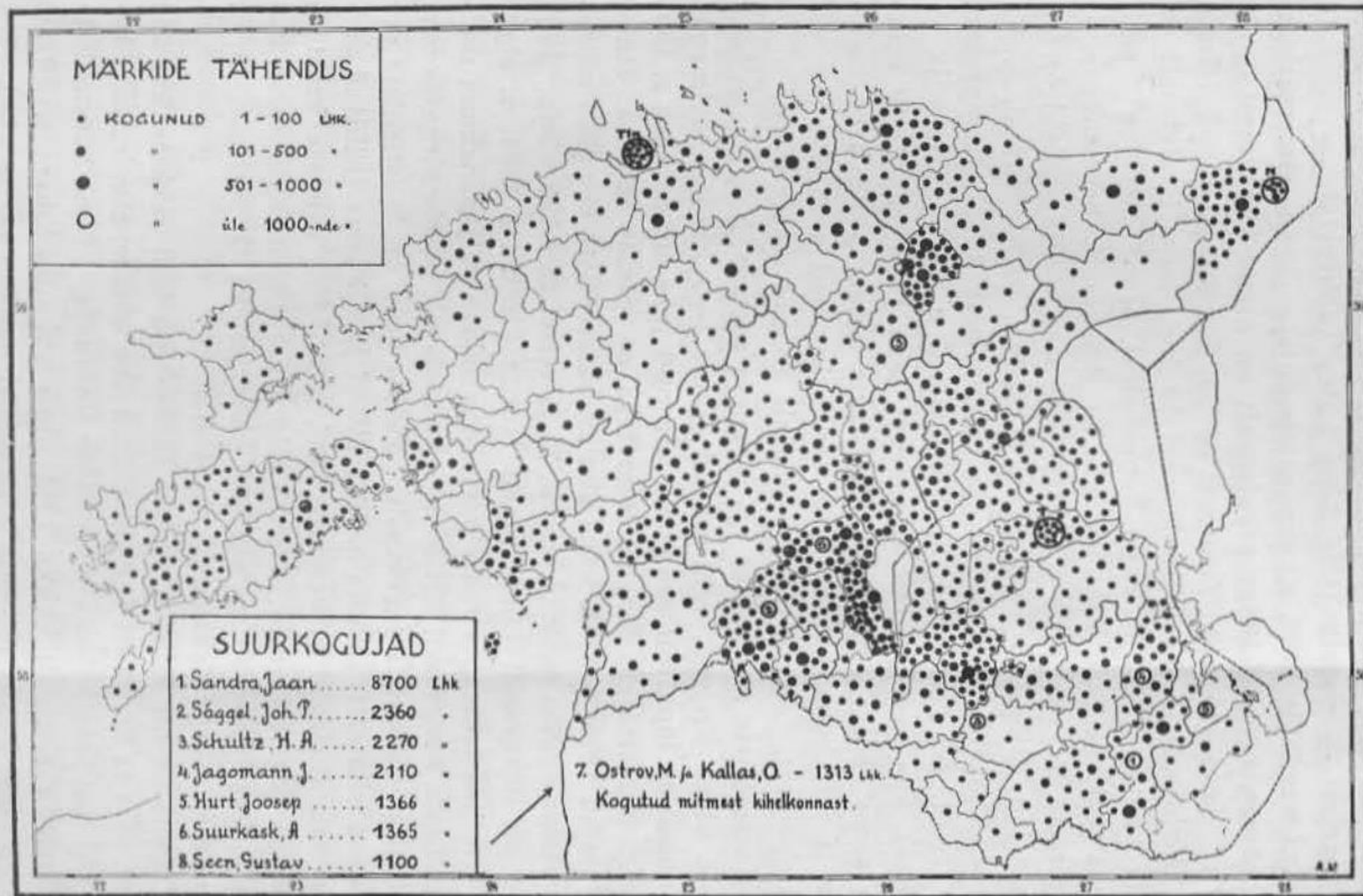
Kartogramm 2. EBL-s käsitletud eesti rahvusest isikute sünnikohtade suhteline tihedus võrreldes 1881. a. rahvaloenduse andmetega: 1. EBL-s esinev isik vähem kui 600 elaniku kohta, 2. EBL-s esinev isik 601—1000 elanikukohta, 3. EBL-s esinev isik 1001—1500 elaniku kohta, 4. EBL-s esinev isik 1500—2000 elaniku kohta, 5. EBL-s esinev isik enam kui 2000 elaniku kohta

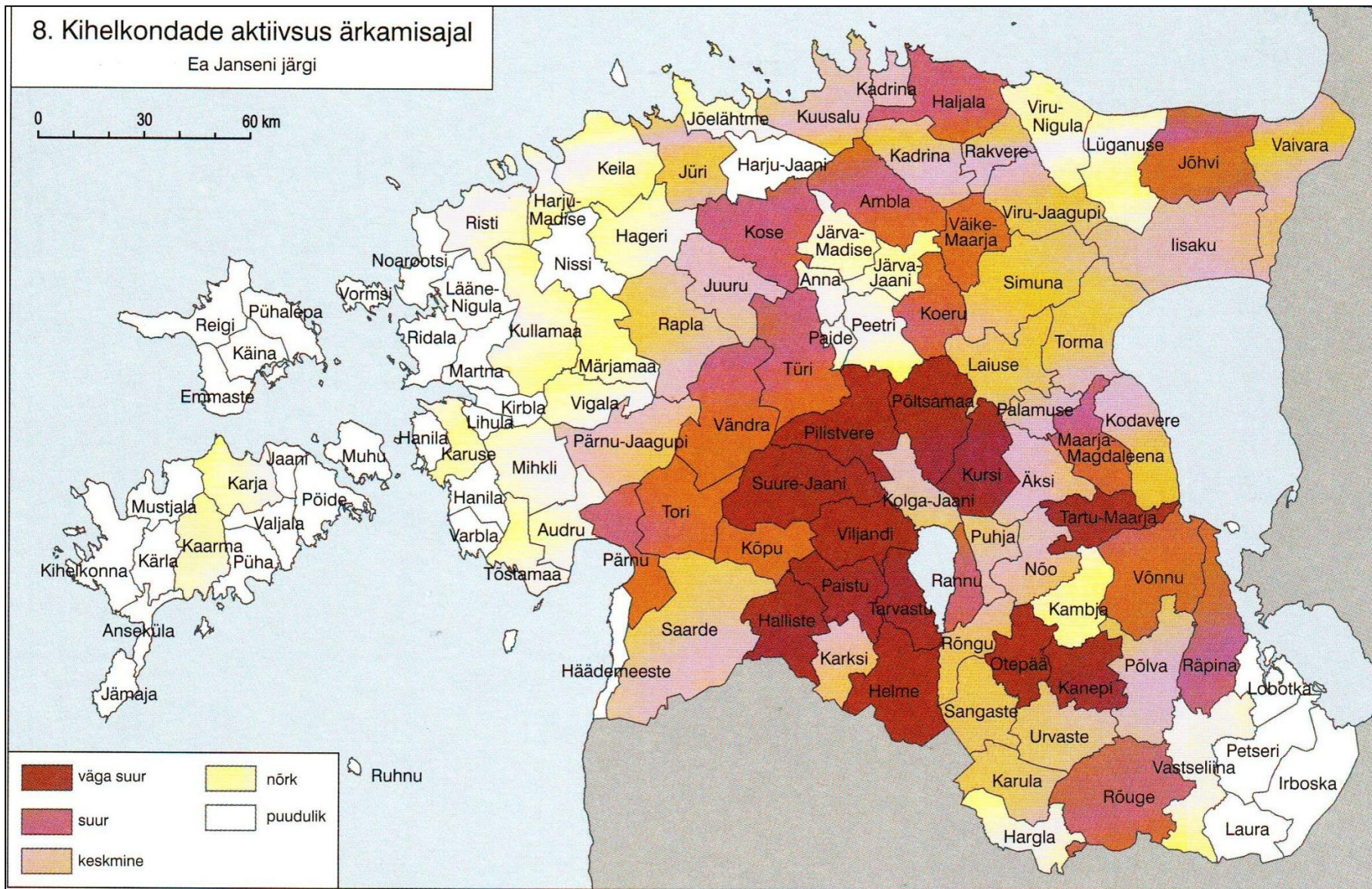
Regio atlas es olevad
huviväärsused, milles
kajastub sõna „sünni“

Pilt 4. Hurda kaastöölised kihelkonniti.

Kaardi koostamise aluseks on Eesti Postimehe tellijate arv 1867, Sakala kaastööliste arv (1878-82), osavõtt II ja III üldlaulupeost (1879 ja 1880), Aleksandrikooli korjanduse tulemused (1883), Jakob Hurda korrespondentide arv (1880-90).

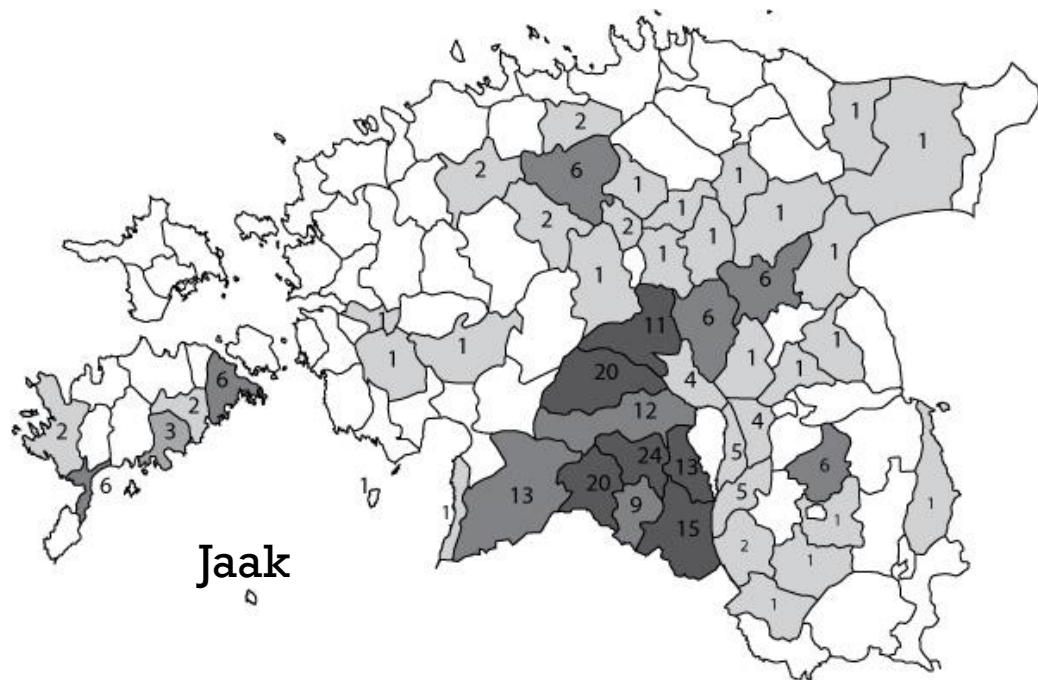
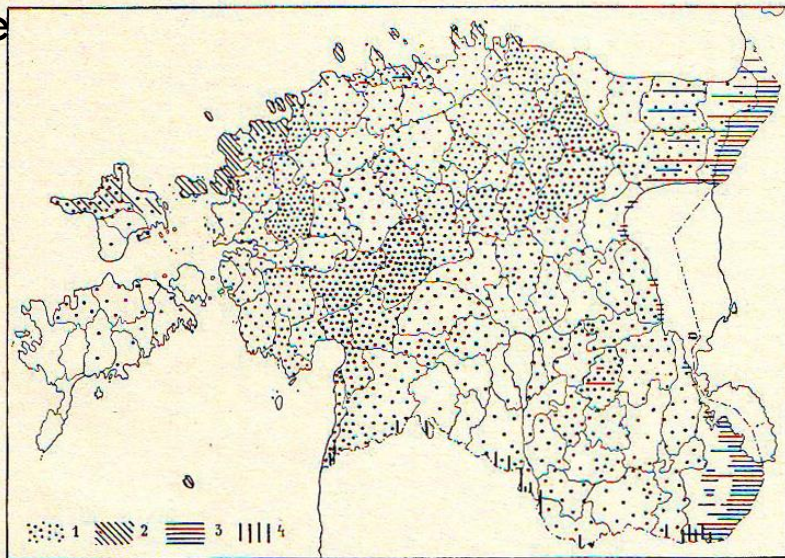

Saareste 1935

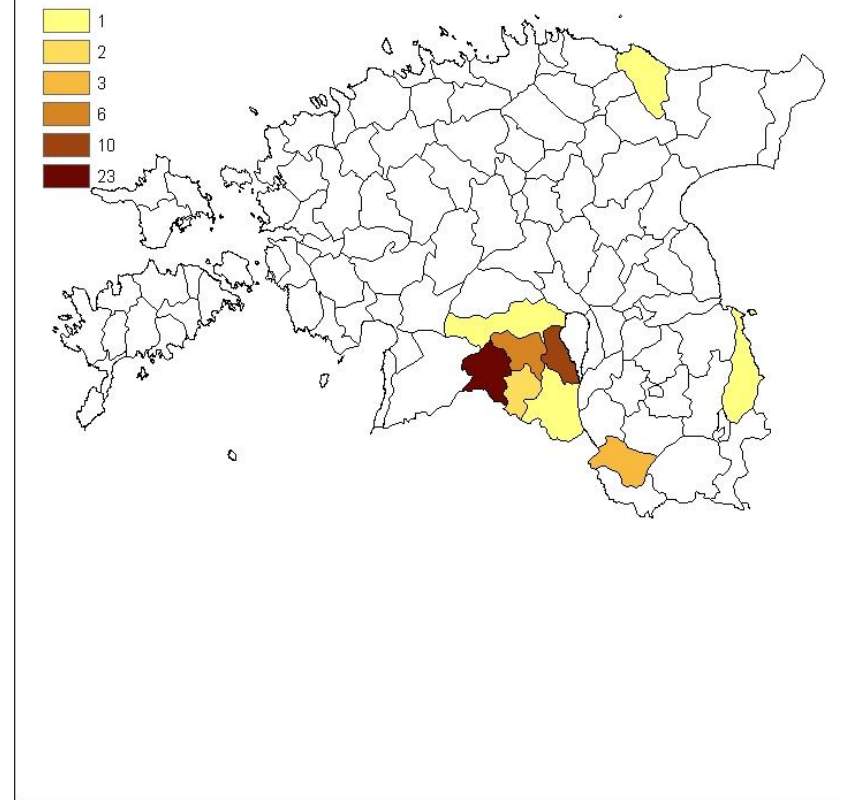
Võõrapäraste perekonnanimede kaart.

1. Saksakeelsed või saksapärased perekonnanimed. Tihedam täpistik märgib maa-alasid, kus saksakeelsed nimed väga suures enamus, hõredam täpistik — kus neid õige väheselt, valged alad — kus neid kihelkonna kohta esineb mõni üksik. 2. Rootsikeelsete nimede levikualad. 3. Venekelsete nimede levikualad. 4. Läti keelsete nimede levikualad.

Jaak

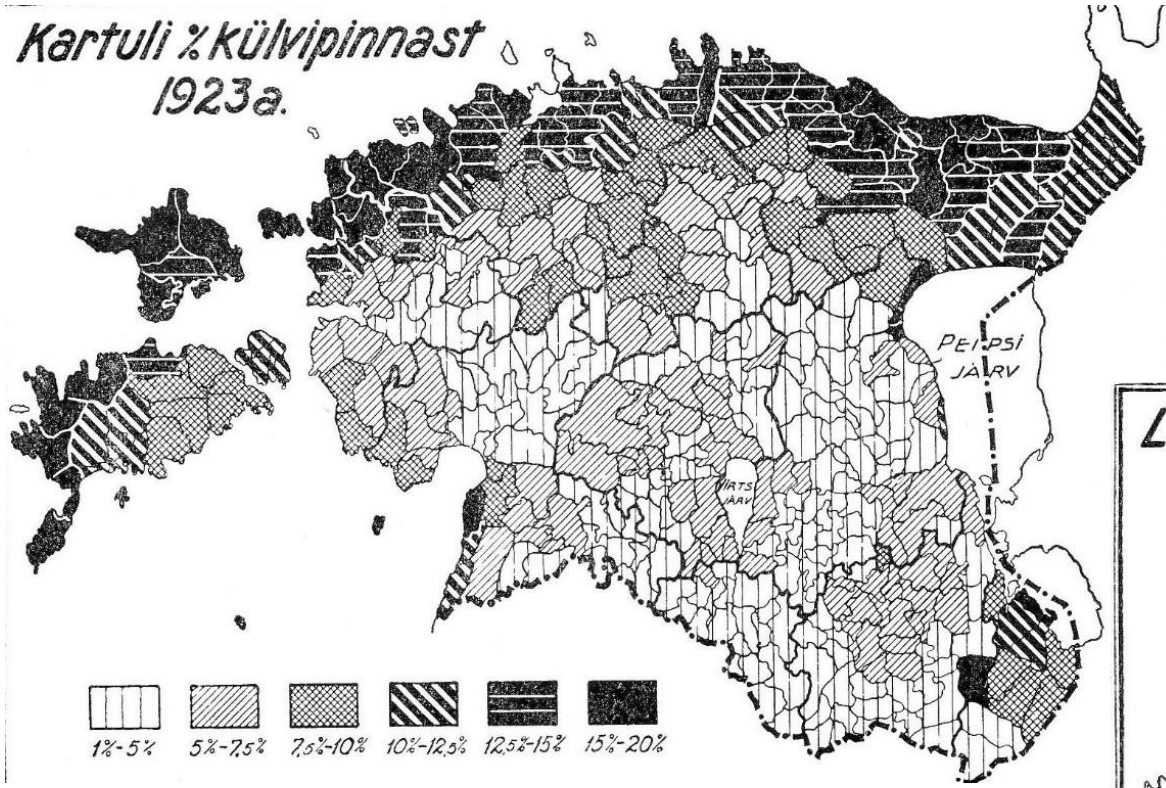
Els

Nimed 1840. aastal

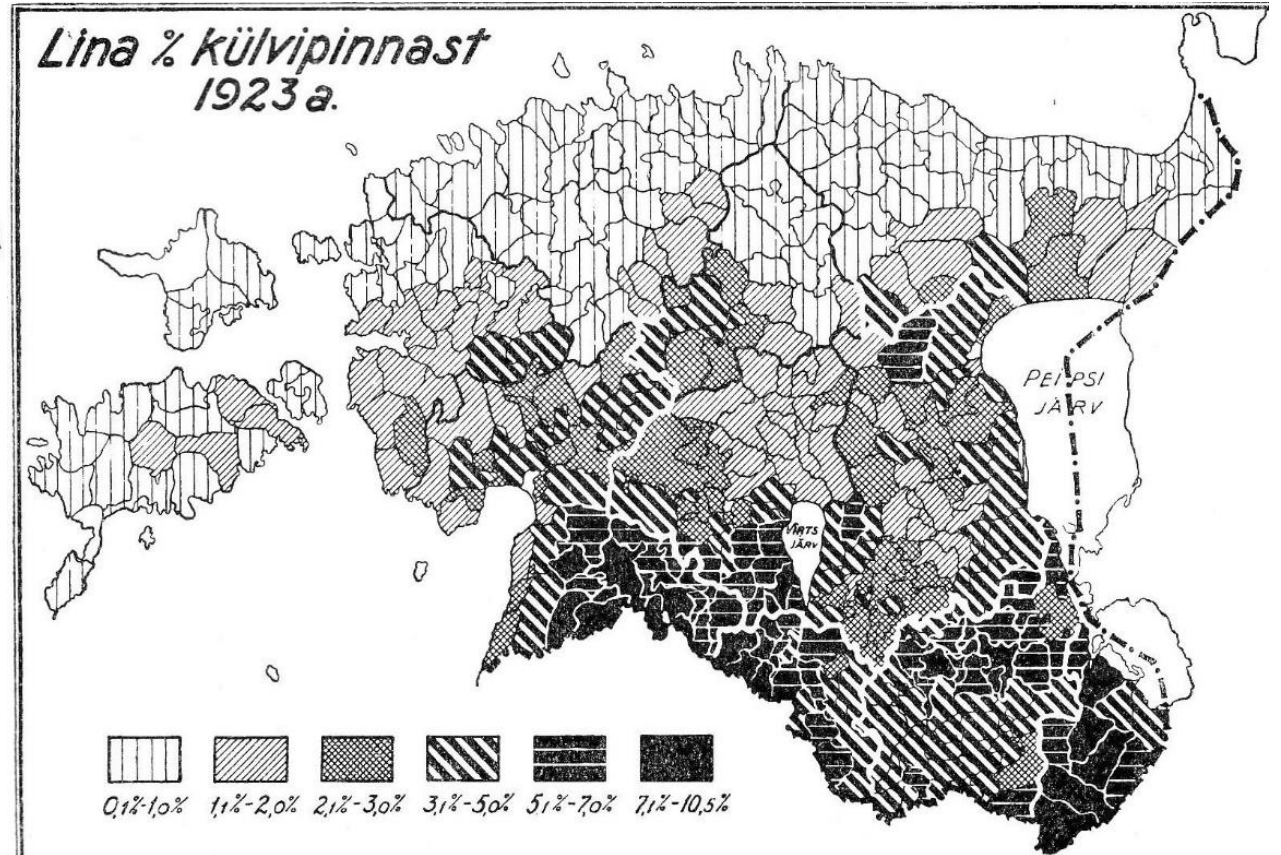

Kartuli % külvipinnast
1923 a.

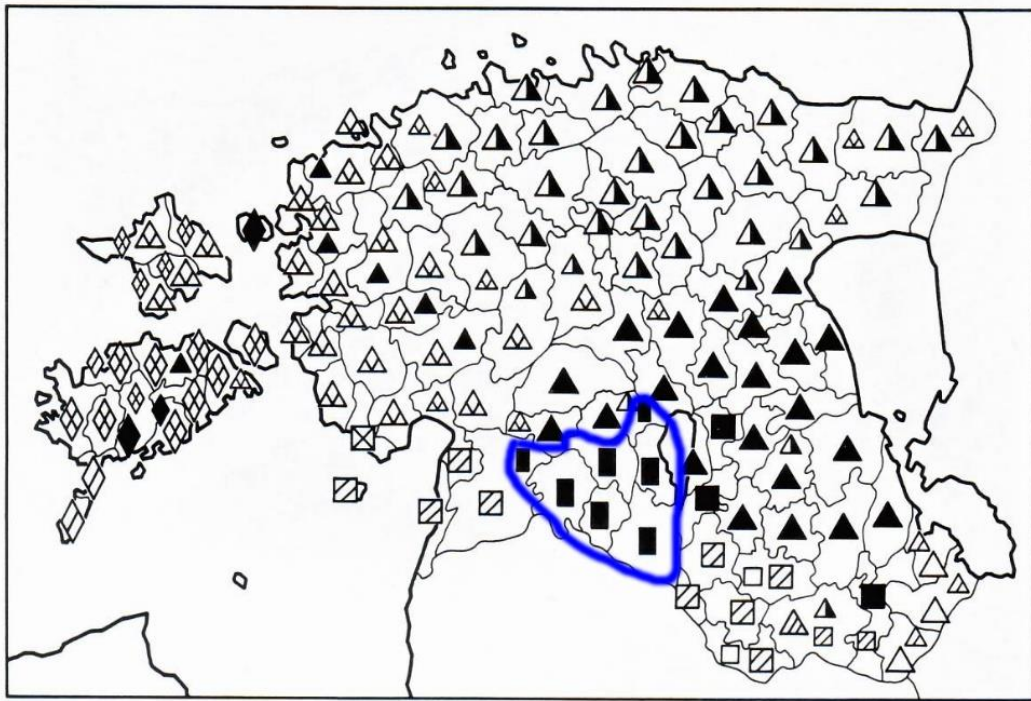
1%-5%   5%-7,5%   7,5%-10%   10%-12,5%   12,5%-15%   15%-20%

Lina % külvipinnast
1923 a.

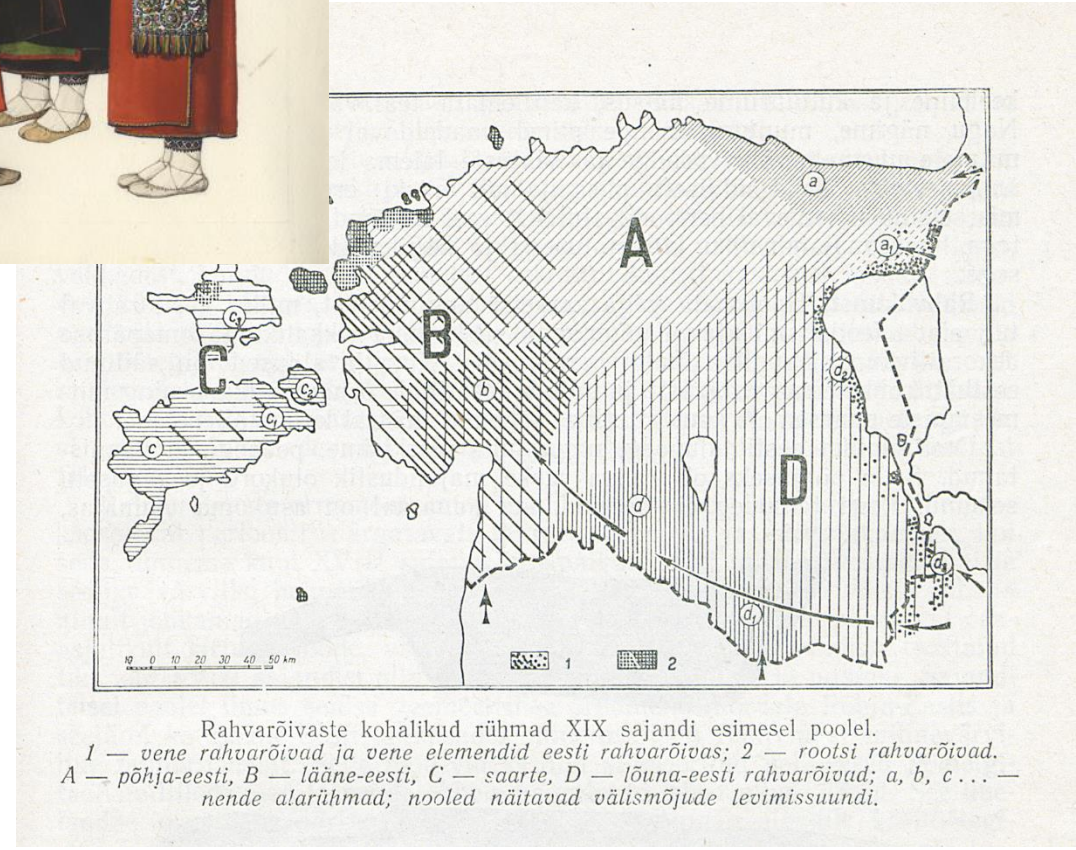

0,1%-1,0%   1,1%-2,0%   2,1%-3,0%   3,1%-5,0%   5,1%-7,0%   7,1%-10,5%

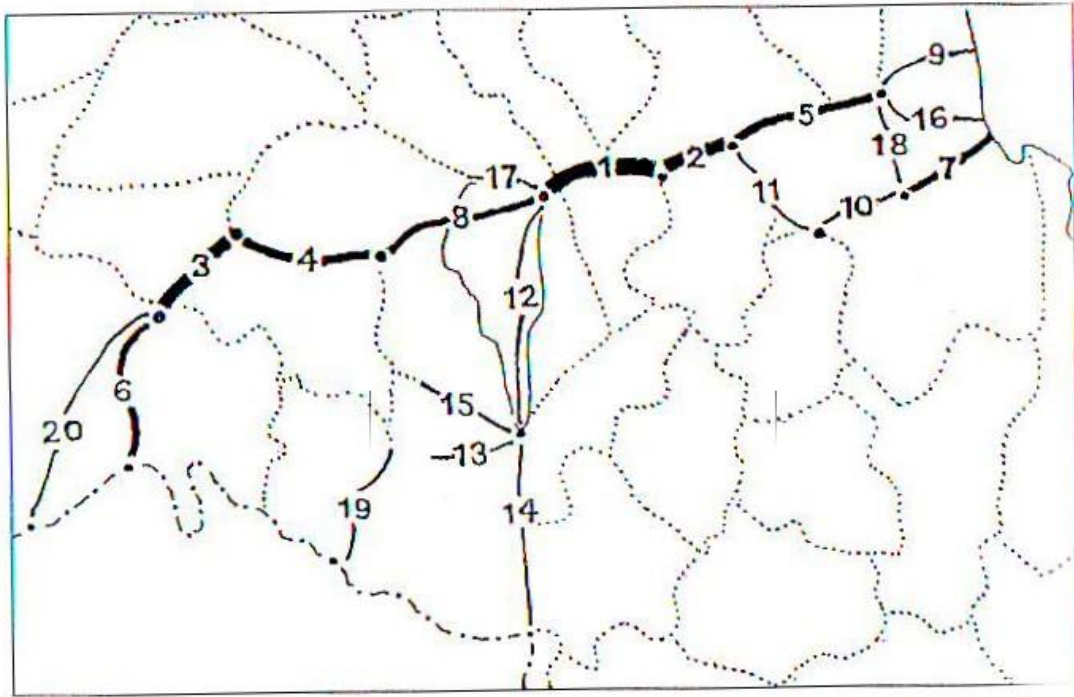

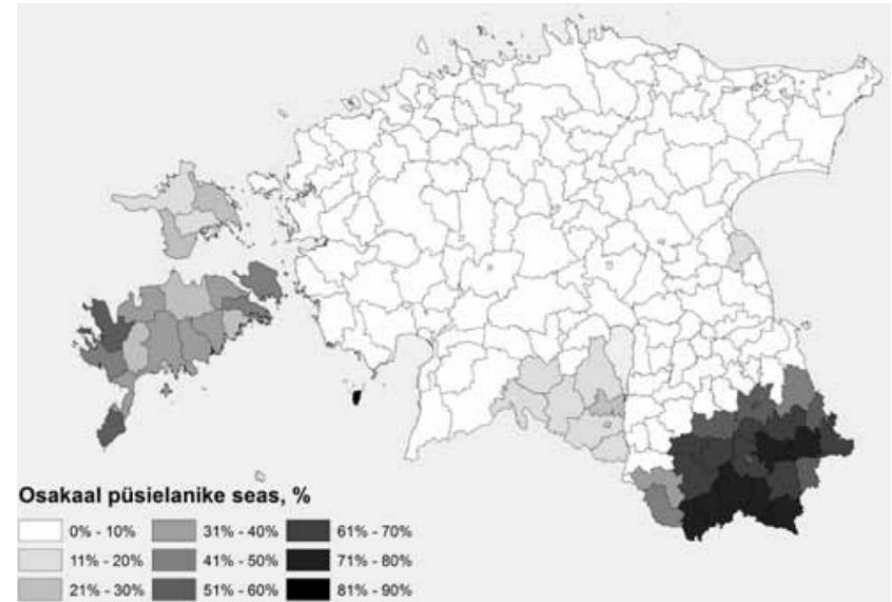
□ 143, 144	□ □ △ ◇	valge	белый	white	weiß
□ 145	▨ ▩ △ ◇	hall	серый	grey	grau
△ 146	⊠ ⊡ △ ◇	pruun	коричневый	brown	braun
◇ 147-149	■ ▣ ▲ ◆	must	черный	black	schwarz
	▣ ▤ ▲ ▥	sinine	синий	blue	blau

Rahvarõivaste kohalikud rühmad XIX sajandi esimesel poolel.
 1 — vene rahvarõivad ja vene elemendid eesti rahvarõivas; 2 — rootsi rahvarõivad.
 A — põhja-eesti, B — lääne-eesti, C — saarte, D — lõuna-eesti rahvarõivad; a, b, c... — nende alariühmad; nooled näitavad välismõjude levimissuundi.

Kaart 1.3. Põhja- ja lõunaeesti tähtsamad foneetilis-morfoloogilised piirilõigud Andrus Saareste järgi (numbrid ja osalt joonte paksus märgivad nende erijoonte hulka) (Saareste 1952b)

Antso jt, 2016. Eesti kohamurrete olukord viimase rahvaloenduse peeglis. Keel ja Kirjandus

Mulgimaa konstrueerimine

- Kes tegi Mulgimaa?
- Kes pani piirid paika?
- Kudas tekkis?
- Mis sõna on mulk?
- Jne jne

Solbaja talu Peeter Sukk (Tähtvere vald)

- ... kallima talumaa ostutehinguga, mille mulgist ostja tegi, 1885. a. omandas Peter Sukk Tähtveres talu 15 600 rubla eest. Mammona oli ta kokku ajanud kohapeal, kuna ta oli Abja-Vanamõisast siia saabunud juba 1857. a.

Lust, Kersti (2014). Mulgi hädaoht ehk kuidas mulgid võõrsil talusid päriseks ostsid (kuni 1889). Tuna. Ajalookultuuri ajakiri, 64 (3), 44–63.

Postimees, 1873

„Üks aht, armas Willandi sõber, seisab minu südames, et ma tahaksin asjalikult tänada seda meest, kes 16—17 aasta eest Tähtvere walda on elama tulnud, nimelt seda osawust, et tema põllu mitmeks jautamist oma üksikus kohas on wõinud ettemõtta; aga ma tean, ega Teie pahaks ei pane, kui tema mõistus triiki jääb, ja kui ma teda wiin küla paika, kus ühe põllu jagu mitmes paigas teise talumaadega segi, päälegi lõigud ehk prii jaud — oh häda, mis sääl on osawal mehel põllu wiieks ehk kuueks jautamisega!

Üheksanda käsu poleemika!

Algas Postimehes 1872. aasta lõpus Karl Reimani kirjast

meeste tugewuse wastu wäga nõder on. Julgeste seisate oma nõdra toe najale, loete jään 15—17 aastat tagasi, waatade siis Tartumaad risti ja pitkuti läbi ja astute jälle agaraste oma kuulutusega edasi, küsides: „Kes tundis jään mitmes kohas (Tartumaal 15 aasta eest) õiget elumaja, kus õiged ukse ja aknad ees olivad, puhtad, ruumilised kambrid suitsuta trubide kütmisega, kus hoonel üle katuse pääl ja nägus sein al oli?“ Mis selle wäga weidra küsimise pääle pean wastama, et tää ma õigeste isegi. — Ajaramatude täädused ulatawad meie rahwa mõõdanitust kaunis julgeste tuhat aastat läbi ja nende tunnistuste järele ei ole Tartu maakonnas asuja Gestrirahwas kunagi mõistmata metslaste wiisil ilma õige ukseta, aknata, seinata ja katusefeta mäe koobastes wõi maa al urgastes elanud, waid täieste niisama sugustes „õigis elumajades,“ nagu ta wennad Berni, Willandi ja muis maakondades. Tartumaal on praegu palju eluhoo-

*Sa ei tohi himustada oma ligimese
koda*

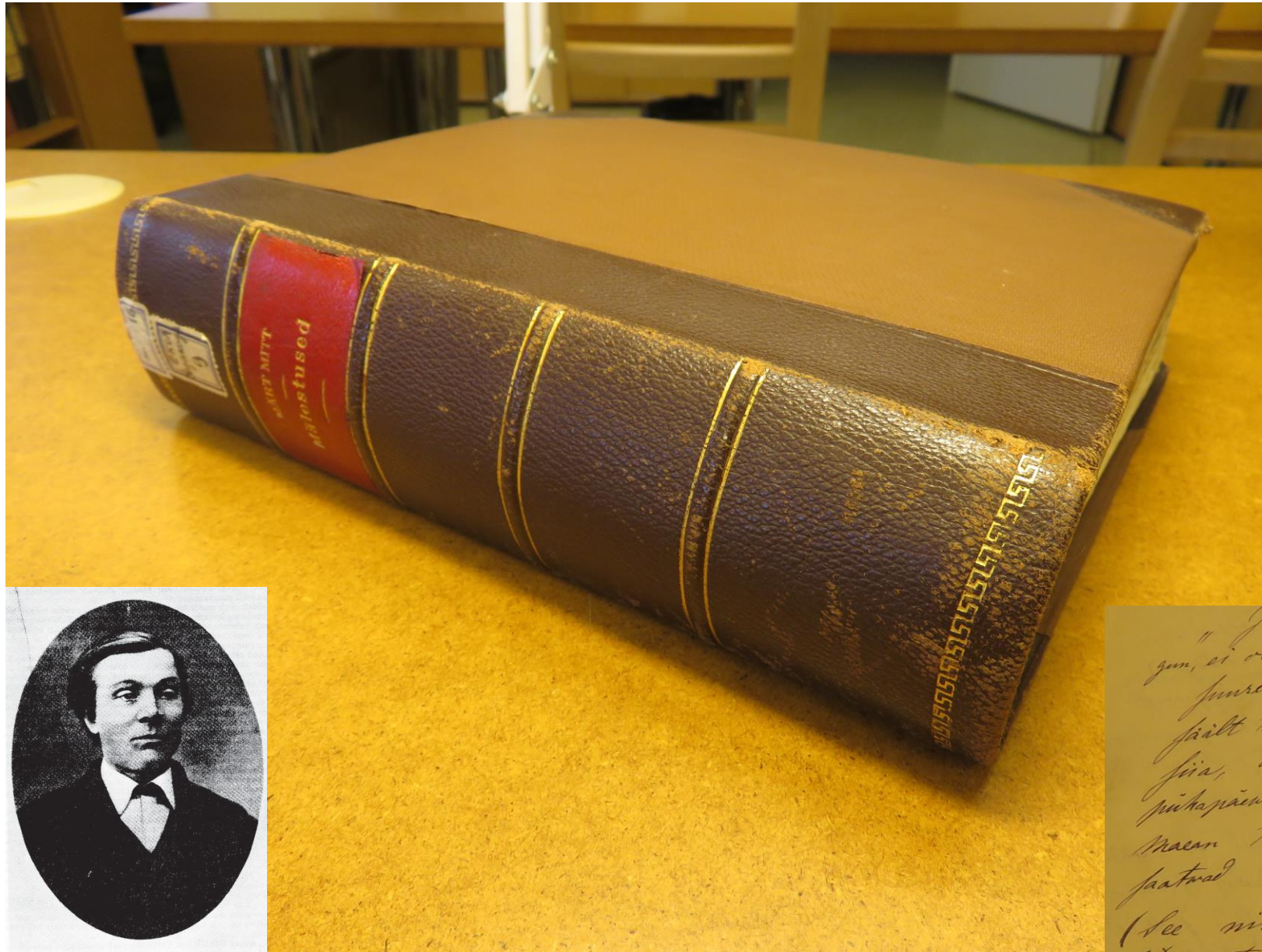

Mulgi nimi – natuke täiendusi

- Wiedemanni sõnaraamatust (1869) võib lugeda, et pilkenimetuse *mulk* andsid viljandimaalastele võrulased. Siiski peab sõnaraamatu teist väljaannet toimetanud Jakob Hurt (võroke!) seda eksitavaks. Hiljem parandab Wiedemann (1876), et mulkideks on Tartumaale sisserännanud Viljandimaalased.
- Nimetuse *mulk* päritolu levinum versioon väidab, et see tuleb lätikeelsest sõnast *Mulķis* ('loll'). Felix Oinas (1979) mainib, et niiviisi sõimasid lätlased oma naabreid ja hiljem hakkasid ka eestlased seda sõna kasutama.
  - Eduard Väari (2000) väitel ei tunne läti keel sellelaadset eestlaste kohta käivat nimekuju. Väari arvates tuleneb sõnast *mulk* 'auk'. Karksi ja Halliste kohal lätlaste asuala sopistus, mille kaudu saabusid rüüstajad. Seda toetab ka Helju Lehesmets.
- F. Kuhlbars (1922). Eesti-läti segaasustuselal olevat läti mõisvalitsejad eesti teomehi mulkideks sõimanud ja sellega iseendale sellelaadse halvustava hüüdnime teeninud. "Viimati saivad kõik kohalised lätlased, kelle omasõna *mul'k* on, selle nime osaliseks. Maakonda aga, kus seda sõna ohtralt tarvitati, hakati Mulgimaaks hüüdma"
- Max Vasmer (1920), kelle arvates on nimetuse *mulk* kujunemise aluseks läti laensõna (samuti mõiste *loll* tähistamiseks), mida Lõuna-Viljandimaal kasutati, kuid teistele eestlastele oli see tundmatu.
  - Murdesõnaraamat ei kinnita seda

Märt Mitt (1833-1912), mälestused
Eesti Kirjandusmuuseum, Eesti
Kultuurilooline Arhiivis (f. 116, m. 9)
1850-53 Holstre Pirmastu
1853 Ta Kirepi v-s rentn
1857-65 Vs-Nõo aidamees ja ms-val,
1865-68 Võ Veskimõisa Pusu karjams
rentn
1868-1912 Tamme v Saverna Kiltre

"Jumalale...
zun, ei ole see deliste uju tobi... weel ni
purses jaan minna, ent üle pirkasella
jailt tulh fäiratho hukka linnu inemij
jia, ning üti ^{jaan} Mulle von menevel
pühapäeval jälle fin mei käoste palve
maen tauni pidanu, ja jeda hukka
faatmal mulse feemet Külvanu. "
(See nimi Mulle prungitakse kui...
... nimi Kärtu maa rahva...)

Jumalale tenu meie rahwa mann siin ei ole see Weliste usu tõbi küll weel nii suures saanu minna, ent üle Pikassilla säält tuleb sääratsid hukka lännu inemisi siia, ning üts särane Mulk Jaak Pullerits on minewal pühapäeval jälle siin meie Käoste palwemaean tunni pidanu ja seda hukka saatwad mulke seemet külwanu.

Jaak Pullerits ? (1820-1893) Poissmehepõlves oli ta Pulleritsu kooli õpetaja. Pärast abiellumist ostis Jaak omale Uderna valda Tootsi talu.

See nimi mulk pruugitakse kui kõige teotavam nimi Tartumaa rahvast. Kellega, kui üht wiljandima inimest nähakse, temal siis sõimamiseks wasta silmi üteldakse. See siginenud nimi isi, ei ole aga mitte kuigi wana, sest ta oli weel mõne aastate eest esimeste Wiljandi maalt Tartu maale rändajate ajal sell wiisil sünnitatud saanud, ja ta on talu kohtade periseks müümisega hakatusega wast ühe wanadune. Tarwastus müüdi Äрма Tõnise ja Suistles Karl Judrale kõige esimesed talud, otse sell aeal oliwad säält, ja nimelt selle nimega Mulgi nimega taludelt koha ostjad Tartumaale läinud, kui need sammad Kirepi kõrtsi ees hobuseid söötsiwad, siis küsinud Kirepi teomehed neilt, kust naad oleksiwad, mille peale need kostnud „meie oleme mulgilt“. See kostus ei teinud aga küsijatele mitte selgeks, et küsitavad Mulgi talult oliwad, waid küsiad arwasiwad neid mõnelt iseäralikult Mulgimaalt olewad. Et nüüd sarnatsed sisse rändajad ja koha otsiad muidugi põlgtuse all oliwad, seda ei wõinud keegi mõistlik imeks panna, sest kehwa Tartu maa rahwas pidivad sarnaste peale tulejatele kui tugevamatele ruumi andma, ja eest ära minema. Ning sell põhjusel oli ka uuelt kuulnud nimi Mulk kõige Wiljandimaa rahwa kohta, sõimu pruugitavaks saanud ja seda enam selleperast, et kui keegi Wiljandimaa inimene jälle koha ostmise perast Tartu maal ümber käis ning temale ütledi, et ta wist mulgi maalt olleks, ning see kui selle aja ärimata inimene sarnast sõna enese kohta teotavaks arwas, ja rahutud wasta olemist awaldas, siis tegi see jo Tartuma rahwastele suuremad rõõmu, sisse tulejaid rahwaid, selle põlgdawa nimega jarjeste pahandada, mille kohta küll Wiljandimaa mehed ka üht wasta sõimu nime olid walmistanud ja Tartlasi Kaatsjalaks sõimasid, mida küll Tartumaa rahwale nende üliviletsa ja sandi riiete perast anti, aga see wiimane nimi ei ole siiski mitte nii üleüldiseks saanud, kui Mulgi nimi.

Sellest Mulgi nime juhtuwikust rääkis Kirepi kubjas ???? Kallis, kui isi nähtud asjast, mis Kirepi juhtuwikul korral olnud kõrtsi juures.

Tänan kuulamast!

